

POLITIKÁTÓL VEZÉRELVE

A büntető populizmus diskurzusai a magyar politikában és a médiában*

Boda Zsolt

(tud. tanácsadó, MTA TK Politikatudományi Intézet)

Szabó Gabriella

(tud. segédmunkatárs, MTA TK Politikatudományi Intézet)

Bartha Attila

(tud. segédmunkatárs, MTA TK Politikatudományi Intézet)

Medve-Bálint Gergő

(tud. segédmunkatárs, MTA TK Politikatudományi Intézet)

Vidra Zsuzsanna

(CEU Center for Policy Studies, ELTE Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Központ)

Összefoglaló

Noha a büntető populizmus (penal populism) az angolszász országok igazságszolgáltatási gyakorlatából ismert jelenség, Közép- és Kelet-Európában is erősödik a bűnelkövetőkkel szemben szigorú fellépést követelők hangja. Nemzetközi kutatások elsősorban a radikális és populista jobboldali pártoknak, illetve a bulvár médianak tulajdonítanak meghatározó szerepet a büntetőpolitikai diskurzusok legitimálásában. Tanulmányunkban a Magyarországon „három csapás” néven ismertté vált elv és a kapcsolódó törvényhozási javaslat politikai és médiadiskurzusát vizsgáljuk. Tartalom-, illetve frame-elemzés segítségével feltárjuk a populista, valamint az azt opponáló antipopulista diskurzusok fő aktorait és értelmezési kereteit. Eredményeink szerint a büntető igazságszolgáltatás hazai politikai diskurzusában a büntető populizmus megközelítése domináns. A média szerepe, beleértve a bulvárt is, azonban ellentmondásos: explicit büntető populizmus a vizsgált magyar médiaforrások csupán elenyésző kisebbségében volt megfigyelhető. Ám a bűncselekményeket gyakori, szinte mindennapos jelenséggént, expresszíven, ugyanakkor mindenféle társadalmi magyarázatot nélkülözően tálalva a sajtó mégis hozzájárulhatott a büntető populizmust legitimáló társadalmi légkör kialakulásához. A magyarországi vizsgálat eredményei tehát részben módosítják a korábbi nemzetközi elemzésekből leszűrhető következtetéseket; árnyaltabb képet festenek a büntető populizmus konstruálódásáról, a büntető populizmus iránt elkötelezett, illetve az azt elutasító aktorok beszédmódjáról.

Kulcsszavak: büntető populizmus ■ három csapás elve ■ média ■ politikai diskurzus

* A tanulmány alapjául szolgáló vizsgálat az EU FP7 „FIDUCIA – New European Crimes and Trust-based Policy” kutatási projektjének keretében készült. Az írás korábbi verziója előadás formájában elhangzott 2013 június 28-án Grenoble-ban, a 1st International Conference on Public Policy konferencián. A szerzők ezúton mondanak köszönetet a PTI Kormányzás és közpolitika osztály vitáján részt vett kollégáknak a tanulmány előző változataihoz fűzött észrevételeikért, továbbá a Politikatudományi Szemle által felkért opponenseinknek.

A büntető populizmus olyan büntetőpolitikának tekinthető, amelynek fő célja a közvélemény vélt vagy valós elvárásainak való megfelelés és ezáltal politikai népszerűség szerzése (vö. Roberts et al., 2003; Gönczöl, 2014). A populista politika büntetőjogi megnyilvánulásának lényegi eleme, hogy szigorúbb szankciókat követel az elkövetőkkel szemben. Bár Nyugat-Európához viszonyítva Európa keleti felének büntetőpolitikája már a kilencvenes években is szigorúnak volt tekinthető (Lappi-Seppälä, 2008), az utóbbi években a régió több országában napirendre került a büntetési tételek emelése, vagy a büntethetőség kritériumainak lazítása (Kossowska, 2012). A büntető populizmus diskurzusának terjedését jellemzően két fő tényezőre vezetik vissza: a populista, radikális (többnyire jobboldali) pártok tevékenységére és térnyerésére, valamint a bulvár média terjedésére, amelyet a bűn eltúlzott bemutatásával és a bűnözéstől való félelem felkeltésével vádolnak. A büntető populizmus okaival, a terjedésében szerepet játszó aktorokkal, társadalmi és politikai mechanizmusokkal ugyanakkor viszonylag kevés tanulmány foglalkozik, és ez különösen érvényes Közép- és Kelet-Európára, ahol alig találunk empirikus tanulmányt a jelenség vizsgálatáról.

A populista politikai aktorok önmeghatározásuk szerint a szélesebb társadalom akaratát képviselik az elittel szemben (Mudde, 2007); az utóbbi években egész Európában megfigyelhető növekvő népszerűségük azt jelzi, hogy sok szavazó fogékony erre a megközelítésre. Nyugat-Európában már a kilencvenes évek végétől javulnak a szigorúbb büntetőpolitikát követelő populista, jobboldali pártok választási eredményei (Swank és Betz, 2003), és ez a trend mára elérte az EU új tagállamait is (Bugarič, 2008; Minkenberg, 2013). Ugyanakkor a közép- és kelet-európai jobboldali populizmus egy tekintetben bizonyosan különbözik nyugati testvérmozgalmától. Nyugat-Európában a konzervatív, mérsékelt jobboldali pártok jellemzően képesek voltak valamilyen mértékig megszelídíteni, esetenként kooptálni a radikális pártokat, ha pedig ez a törekvésük nem járt sikerrel, akkor igyekeznek elhatárolódni tőlük. Régiókban ugyanakkor megfigyelhető, hogy maguk a konzervatív pártok is radikalizálódnak, és számos tekintetben átveszik a populista retorikát és politikai követeléseket (Minkenberg, 2013). Ezzel összefüggésben egyes szerzők a populista politika közép- és kelet-európai terjedését a rendszerváltozás óta kiépült liberális demokrácia egyik legkomolyabb kihívásának tekintik (Rupnik, 2007).

Más elemzések a médiát, mégpedig elsősorban a bulvárt okolják általában a populizmus, ezen belül pedig specifikusan a büntető populizmus terjedéséért. Roberts és szerzőtársai (2003) szerint a média kitüntetett figyelme az erőszakos bűncselekmények iránt közvetve elősegíti a szigorú büntetéseket követelő populista nézetek elfogadottságát. Az a mód, ahogyan a média a bűnözést értelmezi, alapvetően befolyásolhatja a politikusok és a közvélemény

vélekedését az elkövetőkkel szembeni büntetések szigorúságáról. Kossowska és szerzőtársai (2012) Lengyelország példájából azt a következtetést vonták le, hogy a médiának jelentős szerepe van a büntető attitűdök terjedésében, és ez erősen hat a politikusok álláspontjára is. Kossowskéék elsősorban a tabloidok szenzációhajhász, brutális, erőszakos bűnesetekre összpontosító, és szigorúbb büntetéseket szorgalmazó viszonyulását okolják a büntető populizmus terjedéséért.

Vizsgálatunkban Magyarországot és a magyar büntető populizmus diskurzusát a közép- és kelet-európai régió országainak tipikus eseteként tekintjük. Magyarország a témával foglalkozó tanulmányokban azonosított populistá elöretörés valamennyi jegyét mutatja (Korkut, 2012, Rupnik, 2012; Sedelmeier, 2014). Egyrészt a radikális jobboldal hazai elöretörése vitathatatlan, amit részben magyarázhat a cigány-tematika, ezen belül pedig a „cigánybűnözés” fogalmának közbeszédbe emelése, amely jelentős teret nyert a médiában is (Karácsny és Róna, 2010). Másrészt a bűn és a bűnözés bulvár stílusú, szenzációhajhász bemutatása is terjed a hazai médiában (Bernáth, 2012). Végül pedig a 2010-es büntetőjogi reform olyan típusú szigorítást érvényesített, amelyet a szakirodalom „három csapás” néven emleget, és amely lényegében mérlegelés nélküli szigorú büntetést ír elő a visszaeső bűnelkövetőknek. Magyarország esetén tehát tesztelhetjük, hogy valóban a radikális jobboldal és/vagy a bulvár média okolható-e a büntető populizmus terjedéséért.

A BÜNTETŐ POPULIZMUS DISKURZUSA – ELEMZÉSI KERET ÉS HIPOTÉZISEK

A büntető populizmus olyan közéleti diskurzus, amely azt állítja, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer a bűnözőknek és a fogvatartottaknak kedvez, az ő jogaikat védelmezi, szemben az áldozatokkal és a jogkövető többséggel (Hough et al., 2003; Roberts et al., 2003; Pratt, 2007; Gönczöl, 2014). Elsősorban az érzelmekre kíván hatni, és „*az igazságszolgáltatási rendszerrel kapcsolatos dühre, elégedetlenségre és kiábrándultságra épít*” (Pratt, 2007: 12.). Visszaköveteli az igazságszolgáltatást az „elnyomott”, „csendes” többség számára, mivel érvelése szerint a hétköznapi emberek biztonsághoz való joga háttérbe szorult a bűnözők és elkövetők jogainak védelmezéséhez képest. Ennek szellemében fogalmazódtak meg a büntető populizmus legismertebb szlogenjei is: „három csapás”, „igazságot a bíraskodásban”, „életet az életért”, „zéró tolerancia” (Tyler és Boeckmann, 1997). Vagyis a büntető populizmus (1) az áldozattá válástól való félelemre épít, miközben táplálja is ezt a félelmet; (2) az igazságszolgáltatást, annak vélt impotenciáját okolja a bűnözés feltételezett terjedéséért és a bűnözők védelmezéséért; (3) az elkövetőknek szigo-

rúbb büntetéseket, a bűnözőkkel szemben pedig határozottabb rendőri fellépést követel.

A büntető populizmus alternatíváját az antipopulista büntetőpolitika jelenti. Ezt többnyire kriminológus szakértők, emberjogi mozgalmak és baloldali pártok képviselik, azt hangsúlyozva, hogy a büntető populizmus hatástalan és költséges is (Hough és Sato, 2011). Hatástalan, mivel a büntetés mértéke csak csekély befolyással bír a bűnözés alakulására (Darley, 2005; Doob és Webster, 2003), és drága, mert jelentős többletköltségeket ró az igazságszolgáltatási rendszerre, például a fogvatartottak növekvő száma miatt¹ (Hough és Millie, 2003). Az antipopulista álláspont szerint a bűnözés visszaszorítása nem valósítható meg rövidtávon, illetve pusztán szabályozói lépésekkel. Ehelyett hosszú távú, komplex társadalmpolitikai programok lehetnek eredményesek, amelyek a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentését és a társadalmi mobilitás csatornáinak megnyitását szolgálják (Wilkinson és Pickett, 2009). A büntető igazságszolgáltatási rendszernek pedig nem elsősorban szigorúnak, hanem méltányosnak kell lennie, ugyanis ez erősíti az állampolgárok törvényekbe és az igazságszolgáltatásba vetett bizalmát, ami pedig az önkéntes, normatív (értékalapú) szabálykövetés legfontosabb feltétele (Tyler, 1990, 2011; Tyler és Huo, 2002). Idesorolhatók továbbá olyan, csak elvétve alkalmazott, újszerű eljárások is, amelyek a helyreállító igazságszolgáltatás keretében nem a büntetést és az absztrakt jogelvek érvényesítését helyezik a középpontba, hanem a megbékélést, a társadalmi kapcsolatok helyreállítását, illetve az áldozatok fájdalmának és kárának csökkentését (Braithwaite, 2001; Fellegi, 2009).

Honnan ered a büntető populizmus diskurzusa? Ahogy már utaltunk rá, a nemzetközi szakirodalomban sokan a médiát tekintik elsősorú felelősnek; nemcsak széleskörű társadalmi hatása miatt, hanem azért is, mert a média, a rendőrség, és a bűnözés Ray Surette megfogalmazásában „kényszerházasságban” élnek egymással (Surette, 2007: 2.). A média, különösen a bulvár média erőteljesen érdeklődik a bűnözés iránt, miközben az igazságszolgáltatási rendszer is ráutalt a médiára (még ha ez nem is feltétlenül tudatosodik). A bűn és a bűnözés feltűnő jelenléte a médiában eltorzítja az ezzel kapcsolatos társadalmi percepciókat, növeli az áldozattá válástól való félelmet, és ezáltal hozzájárul az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom csökkenéséhez (Chapman et al., 2002; Singer és Cooper, 2008; Hohl, 2011).

A közpolitikai diskurzusok elemzői ugyanakkor rámutatnak: a média önmagában nem képes hatásos közpolitikai diskurzus megalkotására és elterjesztésére, ehhez szükség van egyéb olyan társadalmi-politikai aktorokra is, amelyek létrehozják, megkonstruálják, majd éltetik az adott diskurzust (vö. Sabatier, 1998; Fischer, 2003). Ezek a releváns aktorok lehetnek szakértők, tudósok és más „tudás-brókerek”, ahogyan az episztemikus közösségek kon-

cepciója állítja (Haas, 1992), de civil szervezetek és társadalmi mozgalmak is, amelyek újrafogalmaznak, újraértelmeznek társadalmi problémákat (Haajer, 1995; Sabatier, 1998). A büntető populizmus esetében elsősorban a populisták mozgalmak és a radikális pártok lehetnek azok a szereplők, amelyek a diskurzus konstrukciójában és népszerűsítésében kulcsszerepet játszhatnak (Fekete és Webber, 2010). Ezzel nem azt feltételezzük, hogy a média és a populista mozgalmak „okozzák” a büntető populizmus megjelenését és terjedését. A mozgalmak és a média azonban megteremthetik és népszerűsíthetik a büntető populizmus érvrendszerét és nyelvezetét, amely hatással lehet a közvéleményre is. Ha pedig a közvéleményben teret nyertek ezek a gondolatok, attitűdök, akkor azok az igazságügyre és a jogalkalmazásra, illetve a politikusokra és a jogszabályalkotásra is érdemi befolyást gyakorolhatnak (Pakes, 2004).

A fentiek alapján tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy feltérképezzük a 2010-es, a büntető populizmus elvét gyakorlatba ültető közpolitikai változás diskurzusát, és a diskurzust alakító fő társadalmi-politikai aktorokat. Fő hipotéziseink:

H1: A büntetőpolitikával kapcsolatos politikai diskurzus a bal-jobb tengely alapján válik szét: a politikai baloldal jellemzően ellenzi, míg a jobboldal támogatja a populista intézkedéseket.

H2: A média, elsősorban a bulvár, a bűnt és bűnözés témáit jellemzően populista módon tálalja, és ezáltal elősegíti a büntető populizmus terjedését.

A hipotézisek tesztelése érdekében tartalom- és frame-elemzést végeztünk a büntetőpolitikával kapcsolatos politikai és média-beli diskurzusokon. A tartomelemzés célja a populistának tekinthető, illetve a 2010-es büntetőjogi reform céljait közvetlenül támogató megnyilvánulások azonosítása volt, a frame-elemzés során pedig a bűn és a bűnözés jellemző értelmezéseinek feltárására törekedtünk. A nemzetközi irodalmat követve a bűn eredetére, magyarázatára öt meghatározó értelmezési keretet feltételeztünk (vö. Sasson, 1995; Surette, 2007), amelyek közül némelyek inkább a populista, mások jellemzően az antipopulista álláspont érvrendszeréül szolgálnak.

A *rosszul működő igazságszolgáltatás* frame-je a gyenge hatékonysággal működő hatóságokat okolja a bűn terjedéséért. A bűnözés elleni hathatós fellépés tehát elsősorban a rendőrség, az ügyészség megerősítését, a jogszabályok szigorítását igényli. A *társadalmi válság* értelmezési kerete a társadalmi értékek és a családok, a közösségek meggyengülésével magyarázza a bűnözést, és az antiszociális magatartás (koldulás, drogfogyasztás, prostitúció) kriminalizálását, valamint a rend fenntartása érdekében tett közösségi erőfeszítések (pl. polgárőrség) támogatását implikálja. Az *erőszakos média* frame-je értelemszerűen a médiát okolja a bűn népszerűsítéséért, az erőszak felértékeléséért. A bűn visszaszorításához eszerint az kell, hogy a médiában is kevesebb legyen az erősza-

kos tartalom. A *korlátozott lehetőségek* és a *rasszista rendszer* frame-jei hasonló megközelítésben azt sugallják, hogy a bűnözést a társadalmi egyenlőtlenségek, az esélyegyenlőség hiánya, a hátrányos megkülönböztetés és a társadalmi integráció hiánya okozzák. Míg előbbi inkább az átfogó társadalmi okokra mutat rá (pl. munkanélküliség, szociális feszültségek), addig utóbbi a társadalmi intézmények és az igazságszolgáltatási rendszer diszkriminatív jellemzőit hangsúlyozza. Eszerint a bűnözés alapvetően a hátrányosan megkülönböztettek frusztrációjának kifejeződése.

A közelmúlt hazai kutatásai nyomán két további értelmezési keretet is elemeztünk. Boda és Szabó (2011) azt találták, hogy a bűnözésről szóló média-beszámolók egy része nem illeszkedik a fenti keretekbe: különösebb értelmezést ugyanis nem nyújtanak, a bűnt pusztán leíróan, ugyanakkor kiszámíthatatlan és brutális jelenségként mutatják be. Ezt a megközelítést a társadalmi válság frame-jétől megkülönbözteti a bűncselekményekre adott magyarázat hiánya mellett az erőszak leplezetlen bemutatása, az áldozattá válás szinte elkerülhetetlen voltának implicit állítása. Ezt a frame-et *kegyetlen világnak* neveztük el, hiszen azt sugallja, hogy az élet tele van erőszakkal, amelynek bárki (nemtől, kortól, társadalmi státusztól függetlenül) áldozatává válhat (lásd még erről: Uslaner, 1998).

Az általunk alkalmazott hetedik értelmezési keretet az igazságügyi rendszer és a politika sajátos magyarországi viszonya nyomán fogalmazzuk meg. Fleck Zoltán elemzése szerint a hazai bírói függetlenséget a politika újra és újra megpróbálja kikezdeni (Fleck, 2012). Célszerű tehát különbséget tenni a büntető igazságszolgáltatási rendszer saját belső gyengeségei – amelyeket a „rosszul működő igazságszolgáltatás frame”-je ragad meg –, illetve azon igazságszolgáltatási anomáliák között, amelyek a politikai befolyásolási kísérletekből fakadnak. Eszerint a politika és a politikusok hatalmi befolyásolási kísérleteit, valamint negatív erkölcsi megítélését a *rosszul működő politika* frame-je fejezi ki, utalással arra is, hogy a korrupció, hatalmukkal visszaélő politikusok nemcsak közvetlenül növelik a bűnözést, hanem rossz példát mutatva közvetve másokat is jogsértésekre ösztönöznek.

A populista diskurzus, amely a büntetőjogi szigorítások mellett érvel, és a rendőrség, a bűnüldözés, illetve a büntetés-végrehajtás támogatásának növelését szorgalmazza, jellemzően a rosszul működő igazságszolgáltatás, a társadalmi válság és a kegyetlen világ frame-jeiből építkezik. Ezzel szemben az antipopulista diskurzus, a bűn társadalmi meghatározottságát feltételezve, sokszor a korlátozott lehetőségek vagy a rasszista rendszer értelmezési kereteit használja. Nem várható ugyanakkor egyértelmű megfelelés a diskurzusok és frame-ek között: például antipopulista diszkurzív pozícióból is érvelhetnek a rosszul működő igazságszolgáltatás értelmezési keretében, mondjuk helyreállító igazságszolgáltatási megoldásokat javasolva.

BÜNTETŐ POPULIZMUS ÉS IGAZSÁGÜGYI REFORM MAGYARORSZÁGON:
HÁTTÉR, ADATOK ÉS ELEMZÉSI MÓDSZEREK

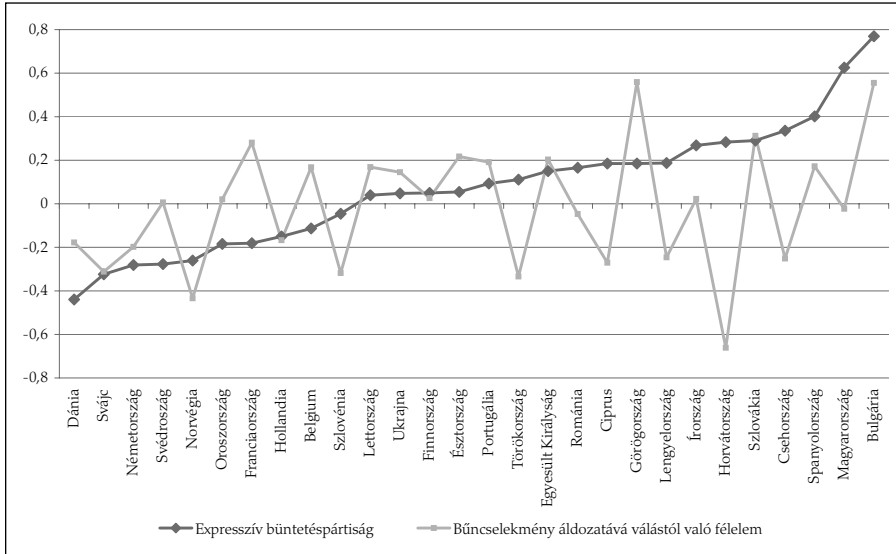
Elemzésünk a „három csapás” elvét intézményesítő büntetőjogi reform politikai és médiadiskurzusaira irányul. A „három csapás” (*three strikes*) elve az Egyesült Államokból származik;² lényege, hogy a többszörösen visszaeső elkövetőkre a harmadik esetben a bíróságnak már mérlegelés nélkül az adott bűncselekmény legnagyobb büntetési tételét kell kiszabnia. Hazai alkalmazásáról két időszakban folyt politikai vita: 2009 tavaszán, majd 2010 nyarán, már a választások után – mindkét esetben a Fidesz javasolta beilleszteni a hazai büntetőjogba. 2009 tavaszán a parlamenti vita után a kormányzó szocialisták és az SZDSZ még leszavazta a kezdeményezést, a 2010-es választásokon azonban a Fidesz–KDNP kétharmados többséget szerzett az országgyűlésben, ami lehetővé tette a három csapás elvének megfelelő törvénymódosítások elfogadását.³ Az új szabályok szerint a többszörösen visszaeső erőszakos bűnözőket sújtó büntetések felső határát a kétszeresére emelték, ha pedig a megduplázott büntetési tétel meghaladja a húsz évet, akkor életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni az elkövetőre.

A kontextus szempontjából fontos, hogy 2008–2009 a Jobbik Magyarországért Mozgalom nevű radikális párt felemelkedésének időszaka volt. A korábban alig néhány százalékos támogatottságúnak mért párt a 2009-es európai parlamenti választásokon a szavazatok több mint 14%-át szerezte meg. Ezt az eredményt lényegében megismételte a 2010-es választásokon, ahol a szavazatok mintegy 12%-ával a harmadik legerősebb párt lett a Fidesz és az MSZP után.⁴ Évek óta szigorú fellépést sürget a bűnelkövetőkkel szemben, s követeli a rendőrség és a helyi önvédelmi szervezetek megerősítését. Élen jár a bűnözés etnicizálásának, a „cigánybűnözés” fogalmának retorikai újraelemzésében is.⁵ A párt népszerűségében minden bizonnyal jelentős szerepet játszik rendpárti diskurzusa (Juhász, 2010; Karácsony és Róna, 2010; Zentai, 2011).

A büntető populizmus egyik forrása Magyarországon tehát kétségekívül a radikális jobboldal lehet, amely a bűnözés és az igazságszolgáltatás problémáját a politikai napirend részévé tette. A Fidesz többek között a Jobbik kihívására is igyekezett választ adni akkor, amikor 2009-ben témává tette a három csapás elvét a parlamentben. Az pedig, hogy hatalomra jutása után törvénybe is iktatta, jól illusztrálja Minkenberg (2013) tézisének a kelet-európai mérsékelt jobboldali pártok radikalizálódásáról. Bizonyos mérsékelt pártok persze hatalmi számításból is magukévá teheték a büntető populizmus érvrendszerét; összehasonlító felmérések szerint ugyanis a magyar közvélemény Európában az egyik leginkább büntetéspárti. Ezt mutatják a 2008-as és a 2010-es ESS (European Social Survey) adatai is a szigorúbb büntetésekkel kapcsolatos attitűdökről, az úgynevezett expresszív büntetéspártiságról.⁶ Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy európai összehasonlításban a bűncselekmény áldozatává

válástól való félelem⁷ szintje hazánkban nem különösebben magas (lásd az 1. ábrát).

1. ábra. A büntetéspárti attitűdök és a bűncselekmény áldozatává válástól való félelem Európa országában (sztenderdizált értékek)

Forrás: European Social Survey 2008 és 2010 adatai alapján, saját számítás

Figyelembe kell azonban vennünk, hogy az állampolgári attitűdök ritkán konzisztensek konkrét ügyekkel kapcsolatban (Zaller, 1992), valamint az attitűdök önmagukban még nem elégségesek közpolitikai diskurzusok működtetéséhez. Bár a magyar állampolgárok attitűdjei kompatibilisnek látszanak a büntető populizmus nézeteivel, ez nem zárja ki, hogy a bűnözéssel és az igazságszolgáltatással kapcsolatosan más értelmezéseket és diskurzusokat is elfogadjanak. A Századvég egy 2009-ben készített felmérése azt illusztrálja, hogy a bűnözés okairól való hazai közvélekedés éppenséggel a társadalmi okokat, az egyenlőtlenséget, a kirekesztettséget hangsúlyozó megközelítéssel is összeegyeztethető lenne (lásd az 1. táblázatot). Eszerint a megkérdezettek közel a fele (47%-uk) szerint a közbiztonság problémáiért elsősorban a szegénység és a szociális feszültségek a felelősek – ez a viszonyulás a korlátozott lehetőségek értelmezési keretébe illeszkedik, és kompatibilis az antipopulista büntetőpolitikai felfogással. A megkérdezettek mindössze 12%-a okolta a rendőrség gyengeségét a bűnözésért, ami pedig a büntető populizmus visszatérő topozsa. Ez azt sugallja, hogy bár a magyar állampolgárok támogatják a szigorú büntetéseket, a bűnözés okait nem feltétlenül a populista magyarázatokban

találják meg. Feltételezhető tehát, hogy az igazságszolgáltatás reformja kapcsán más típusú diskurzust is el tudnának fogadni – ha lenne ilyen koherens és meggyőző közéleti diskurzus a hazai nyilvánosságban.

1. táblázat. A magyarországi közbiztonságot leginkább veszélyeztető tényezőkről alkotott közvélekedés (2009)

Az alábbi opciók közül az Ön véleménye szerint a közbiztonság helyzetére melyik gyakorol leginkább hatást?	Az érvényes válaszok százalékos aránya (N = 928)
a rendőrség általános állapota	12,0%
a szociális feszültségek – elszegényedés	47,2%
etnikai konfliktusok	16,3%
a szervezett bűnözés	8,9%
az elit példamutatásának hiánya	9,9%
egyéb tényező	5,7%

Forrás: Századoég felmérés, 2009. szeptember

Annak megértéséhez, hogy a közpolitikát befolyásoló aktorok miként kanalizálták és formálhatták a hazai attitűdöket, összegyűjtöttük a két országgyűlési vitát megelőző egy-egy, és az azokat követő két-két hónapban a témában megjelent médiahíreket és politikai megnyilvánulásokat. Hipotéziseinknek megfelelően azt vártuk, hogy a büntető populizmus diskurzusa és a három csapást támogató álláspont fogja uralni a jobboldal politikai kommunikációját, valamint a bulvár médiát, miközben csak szórványosan lesz jelen a baloldal megnyilvánulásaiban, illetve a minőségi politikai médiumokban.

A politikai diskurzusban 69 olyan kommunikációs elemet azonosítottunk, amelyek a három csapásról szóltak. Ezek az országgyűlési viták (2009. március 2., 2010 május 21. és július 5.) során elhangzott felszólalásokból (27 elem), illetve a pártok sajtóközleményeiből, kampányanyagaiból, valamint a 2010-es kormányprogramokból, illetve a pártok honlapjain és a közösségi médiában közzétett nyilatkozataiból álltak össze (42 elem). Minden egyes kommunikációs megnyilvánulást (pl. egy országgyűlési beszédet vagy egy sajtóközleményt) egy elemként vettünk számba, és azt vizsgáltuk, hogy az adott megnyilvánulás hogyan értelmeződik a büntető populizmus diskurzusában. Eljárásunk nyilvánvaló egyszerűsítésekre épít, és így nem tudtuk megragadni a különböző megnyilvánulások eltérő jelentőségét. Azonban nem az egyes megszólalások hatására voltunk kíváncsiak, hanem arra, hogy mi a mintázata a populista (és az antipopulista) diskurzusoknak – mely szereplők és milyen értelmezési keretekben képviselik ezeket.

A médiaelemzésben hat forrást használtunk: a két legnépszerűbb politikai napilapot a bal- és a jobboldalról (Népszabadság és Magyar Nemzet), a két legnagyobb példányszámú bulvár újságot (Blikk és Bors), valamint a két legolvasottabb online hírportált (Origo és Index). Választásunkat a közelmúlt hazai médiaelemzései nyomán hoztuk meg. Egyrészt, bár a politikai napilapok olvasottsága folyamatosan csökken az elmúlt két évtizedben, még mindig érdemi hatásuk van a közpolitikai diskurzus alakítására (vö. Tóth, 2010). Másrészt a hazai bulvárújságok is kitüntetett figyelemben részesítik a bűnözéssel kapcsolatos híreket (Bernáth, 2012), az online hírportálok szerepe pedig folyamatosan emelkedő olvasottságuk miatt megkerülhetetlen a politikai diskurzus alakításában (Merkovity, 2013). A kereskedelmi tévék műsorait részben technikai okokból nem vettük be elemzésünkbe, ez ugyanakkor tartalmilag is igazolható, hiszen a közelmúlt hazai kutatásai szerint a kereskedelmi tévék és a bulvárnapok nagyon hasonlóképpen tudósítanak a bűnügyekről (Mihályffy és Szabó, 2010; Szabó et al., 2011; Bernáth, 2012).

A két vizsgált időszak számunkra releváns, bűnügyi és igazságszolgáltatási témákkal foglalkozó cikkeit kulcsszavas kereséssel válogattuk le.⁸ Kiszűrtük a fals pozitív elemeket, például azokat, amelyek bűnügyi regényekre, filmekre, vagy külföldi esetekre vonatkoztak. Ezután elkülönítettük azokat a cikkeket, amelyek közvetlenül a három csapásról és az igazságügyi reformról szóltak. Meglepő módon sem a nyomtatott sajtó, sem pedig az online média nem foglalkozott intenzíven a témával, és az összes leválogatott cikk alig 1%-a (53 a 4779-ből) tartozott ide – ezeket tekintjük a három csapás mintájának (HCSM a továbbiakban). A fennmaradó bűnügyi és igazságszolgáltatási témákkal foglalkozó cikkekből ugyanakkor 5%-os véletlenszerű mintát is vettünk, hogy így a bűnözést és a büntető igazságszolgáltatást tematizáló médiadiskurzus általános mintázatát is megragadhassuk – ezt tekintjük általános bűnügyi mintának (ÁBM a továbbiakban). A kódolás során egyrészt azt kerestük, hogy a cikkek populista vagy antipopulista nézeteket közvetítenek-e, másrészt azt, hogy milyen értelmezési keretekben beszélnek a bűnözésről. Ha egy cikk csupán egy megszólaltatott nézetét tárgyalta (más szereplő vagy az újságírói/szerkesztői vélemény nélkül), akkor az adott véleményt tekintettük a cikk fő üzenetének. Hasonlóan a politikai diskurzus vizsgálatának logikájához, egy cikket egy elemzési egységnek tekintettünk.

Minden média- és politikai megnyilvánulást egymástól függetlenül, két kutató kódolt, eltérés esetén pedig a végső kódértékekről a kutatócsoport vezetője során hoztuk meg a döntést. A kommunikációs elemeket három fő szempont szerint kódoltuk. Egyrészt rögzítettük a megszólalás alapadatait (szerző, műfaj, megjelenés dátuma). Másrészt azonosítottuk, hogy a megszólalás megfeleltethető-e a büntető populista megközelítésnek. Meghatározásunk szerint egy megszólalás akkor része a büntető populista diskurzusnak, ha (1) a bűnözés áldozatainak és általában a jogkövető többségnek a jogait, szempontjait

hangsúlyozza a bűnözőkével szemben, (2) az igazságszolgáltatási rendszerrel kapcsolatos kiábrándultságot, csalódottságot, haragot fogalmaz meg, (3) a hétköznapi véleményekre, valamint érzésekre és intuíciókra hivatkozik tények, adatok helyett, (4) bulvár stílusú, azaz egyszerűsítő megfogalmazást használt összetett jelenségek kapcsán is. Fontos tartalmi és módszertani kitétel, hogy a büntető populizmus alá be nem sorolható megszólalások két csoportba oszthatók. Antipopulistának azokat a megszólalásokat tekintettük, amelyek kifejezetten állást foglaltak a büntető populizmus javaslataival szemben. Mint majd látni fogjuk, a politikai megszólalások egyértelműen besorolhatóak a kétdimenziós, populista–antipopulista klasszifikáció szerint. A médiabeli cikkek bizonyos részére azonban ez nem áll fenn: bár közvetlenül nem populisták, azonban ezzel ellentétes érveket sem fogalmaznak meg. Az ilyen elemzési egységeknél a viszonyulás antipopulistának sem tekinthető; világosan kifejezett álláspont helyett ezek a cikkek jellemzően csupán leíró jelleggel tudósítanak bűnesetekről vagy igazságszolgáltatási aktusokról. Kódolásunk részeként végül minden egyes megnyilvánulásnál azonosítottuk a bűnözés értelmezésére szolgáló kereteket is. A továbbiakban először a politikai diskurzus, majd pedig a médiaelemzés eredményeit mutatjuk be.

DISKURZUSOK A POLITIKUSOK VITÁJÁBAN

A téma szakirodalmának megfelelően tehát azt vártuk, hogy a politikai aktorok közül a büntető populizmus beszédmódja Magyarországon is elsősorban a radikális jobboldalra jellemző. Feltételeztük azt is, hogy a politikai ellenfelek határozottan ellentétes érvekkel állnak elő, és vitatják a büntető populizmus tételeit.

A „három csapás”-javaslat politikai vitájának kontextusa

Magyarországon a szélesebb nyilvánosság 2009. február 17-én ismerkedhetett meg először a három csapás elgondolásával. Az akkor ellenzékben lévő Fidesz frakciójából Répássy Róbert és Lázár János önálló képviselői indítványt nyújtottak be, amelyet „három csapás-törvényjavaslatnak” kereszteltek.⁹ Az indítványt a magyar országgyűlés 2009. március 2-i ülésén megtárgyalta, de a parlament többsége nemet mondott rá.¹⁰ Az átmeneti kudarc ellenére a Fidesz napirenden tartotta a kérdést, márciusban aláírásgyűjtést indított a javaslat támogatására.¹¹

A vita 2010 tavaszán lángolt fel újra. A három csapás elvének meghonosítása a 2010-es országgyűlési választások biztos győzteseként számon tartott Fidesz programjának egyik kulcseleme volt.¹² A közbiztonság ügye pedig kiemelt figyelmet kapott a kampányban, nemcsak a Fidesz, de a Jobbik és az LMP is határozott ígéretekkel fogalmazott meg a témában (vö. Szabó–Mihályffy–Kiss, 2011). Programjához híven a Fidesz (a KDNP képviselőcsoportjával együtt),

immár kétharmados törvényhozási támogatással bíró kormánypártként, 2010. május 17-én törvényjavaslatot nyújtott be a Büntető Törvénykönyv módosításáról, amelyben a három csapás alkalmazását indítványozta. A betervezésről 2010. május 21-én parlamenti vita folyt, majd június 8-án az Országgyűlés elfogadta a javaslatot, és az államfői aláírás után a három csapás a magyar büntetőpolitika részévé vált.

A büntető populizmus érvei a „három csapás” vitájában

A vita főszereplője egyértelműen a Fidesz volt, a megszólalások több mint felét a jobbközép párt politikusainál rögzítettük (38 elem). Érdemes tehát alaposan megvizsgálni, hogyan építette fel a Fidesz a három csapást támogató érveit.

1. A közbiztonság romlása. A 2009-es törvényjavaslatuk kiindulópontja a „súlyos, erőszakos bűncselekmények számának drámai emelkedése”¹³ volt. Hasonlóképp a Nemzeti Ügyek Programjában (2010-es választási program): „Magyarországon az elmúlt években robbanásszerűen nőtt a tulajdon elleni szabálysértések és a tisztességes emberek vagyona elleni bűncselekmények száma. [...] A ma Magyarországon tomboló erőszak tűrhetetlen és elfogadhatatlan.” A 2010-es kampány Fidesz által szervezett rendezvényein is többször elhangzott, hogy a lakosság „félelemben él”.¹⁴
2. A rendszer tehetetlensége. A Fidesz által vázolt helyzet kialakulásáért a rendőrség tehetetlensége mellett a rossz szabályokat hozó kormányzat a felelős; „az emberek a szocialisták idején úgy érezték, a törvények nem védik meg a jogkövető állampolgárokat, nem tartják vissza a bűnök elkövetésétől a bűnösöket, nem az áldozatok, hanem az elkövetők pártján állnak.” A három csapással a „gyenge és következmények nélküli törvényeket” „erős és tiszteletreméltó törvények váltják fel”.¹⁵
3. Megoldás: szigorítás és elrettentés. A Fidesz egyértelműen a retributív logikát részesítette előnyben. A vita folyamán mindvégig a szigorítás, az elrettentés és az izoláció pártján állt, a bűncselekmények számát a büntetések súlyosbításával („[...] súlyosabb, elrettentésre alkalmas büntetésekre van szükség”¹⁶), illetve a társadalomra különösen veszélyes, személy elleni erőszakos bűncselekményeket elkövető visszaesőknek évtizedekre a közösségtől való elkülönítésével kívánták orvosolni („[...] a büntetési tétel [...] felső határát megnöveljük, mégpedig kétszeresére”¹⁷).
4. Hivatkozás a meglévő gyakorlatokra és a népakaratra. Ebből a szempontból a 2010-es választások eredményei változást hoztak. Ellenzékben a Fidesz a kaliforniai és a szlovákiai példákra alapozva érvelt a három csapás mellett. A 2009-es törvényjavaslat benyújtásáról szóló sajtótájékoztatón Lázár János így beszélt: „A leghatékonyabb megoldást 1994-ben az Amerikai Egyesült Államokban alkalmazták, ahol huszonzét tagállamban vezették be a három csapás-törvényt. [...] Azt néztük meg, hogy milyen eredményeket tudtak felmutatni az Amerikai Egyesült Ál-

lamokban. Kiemelkedett Kalifornia állam példája.¹⁸ 2010 után a nagyarányú választói támogatásra, az állampolgárok irányából érzékelt igények kommunikálására fektettek hangsúlyt.¹⁹

2009-ben azonban nemcsak a Fidesz, hanem a Jobbik is zászlajára tűzte az igazságszolgáltatás kérdését (Róna és Karácsony, 2010). A párt programja a három csapás elvéről ugyan nem beszélt,²⁰ ám az európai parlamenti kampányban hangsúlyozta a közbiztonság „*katasztrofális helyzetét*”, „*a békés lakosság bűnözőknek – főként a cigánybűnözőknek – való kiszolgáltatottságát*”, „*a törvények és a rendfenntartók alkalmatlanságát*”. Megoldásként pedig a bűncselekmények azonnali és szigorúbb szankcionálását javasolta.²¹ Ezt az álláspontját a Jobbik 2010-ben is fenntartotta (Zentai, 2011). Így nem meglepő, hogy immár parlamenti pártként intenzíven részt vett a három csapáshoz kapcsolódó törvényhozási javaslat országgyűlési vitájában. A Jobbik frakció tagjai összesen harmincszor kértek szót a plenáris ülésen, igaz, közvetlenül a három csapás elvét mindössze hat alkalommal kommentálták (a párt honlapján pedig további öt vonatkozó közlemény olvasható). A Jobbik pozícióját az „igen a három csapásra, nem a törvényre” állítással foglalhatjuk össze. A radikális párt egyetértett a büntetőpolitika szigorításának irányával, de a „*törvénytisztelő többség védelme érdekében*” még további határozott lépéseket, „*tényleges rendészeti, bűnmegelőző intézkedések*”²² meghozatalát sürgette. A vitában a Jobbik hevesen támadta a 2002–2010 közötti időszak kormányzati lépéseit, a szocialista-liberális vezetés által kidolgozott és működtetett büntetőpolitikai szisztémát. A frakciótagok megnyilatkozásai pedig a statisztikai adatok és a kriminológia szakmai megállapításaival szembeni mély bizalmatlanságról tettek tanúbizonyságot.²³ Noha a párt végül nem támogatta a Fidesz törvényjavaslatát, a három csapással kapcsolatos véleményük alig különbözött.

Látható, hogy mind a Fidesz, mind a Jobbik álláspontja jól rezonál a büntető populizmus szakirodalmi definíciójára. A három csapás-vitában kimutatható kommunikációs mintaként az igazságszolgáltatás politizálása, a statisztikai adatok helyett az emberek felől érkező kívánalmakra hivatkozás, a rendszer hibáinak kiemelése és a retributív elemek előnyben részesítése. A jobboldali pártok a bűncselekmények okaira azonban ritkán tértek ki. A Ray Surette által meghatározott értelmezési keretek közül leginkább a „rosszul működő igazságszolgáltatás”, vagyis az igazságszolgáltatási rendszer hibáztatása volt jelen. A hagyományos közösségi értékek eltűnését középpontba helyező „társadalmi válság” értelmezési kerete egy-egy megnyilatkozásban bukkant csupán fel.²⁴

A büntető populizmus tehát nemcsak nyomokban és nemcsak a politikai paletta szélén jelent meg Magyarországon. A „három csapás” javaslata körüli vitában e diskurzus koherens és konzekvens alkalmazását láthattuk. A következőkben megnézzük, hogy a politikai ellenfelek képesek voltak-e hasonlóan egységes és erős ellendiskurzust kialakítani.

A büntető populizmus ellendiskurzusa a „három csapás” politikai vitájában

Akár a vita 2009-es, akár 2010-es szakaszát nézzük, jól látszik, hogy a baloldali politikusok nem tudták felvenni a versenyt a büntető populizmus argumentumaival. Ennek okát az alábbi két pontban látjuk:

1. Hallgatás. Az ügy napirendre kerülésekor, 2009-ben, az MSZP kormánypárti pozícióban volt. Az SZDSZ pedig már nem koalíciós partnerként, hanem külső támogatóként segítette a kormánypart szándékainak megvalósulását. A 2009-es országgyűlési vitanaphoz kötődően mindössze három megszólalást találtunk: Bárándy Gergely (MSZP) és Hankó Faragó Miklós (SZDSZ) parlamentben elhangzott hozzászólását, illetve Draskovics Tibor igazságügy-miniszter közleményét. 2010-ben a változó parlamenti konstelláció mellett az MSZP-ből továbbra is alig akadt, aki elkötelezte volna magát a három csapás elve ellen (ismét csak Bárándy Gergely és Harangozó Tamás felszólalásait tudtuk rögzíteni). A Lehet Más a Politika frakciójából öten, Dorosz Dávid, Kaufer Virág, Schiffer András, Szabó Tímea és Vágó Gábor érveltek a három csapással szemben.
2. A büntető populizmus bizonyos elemeinek elfogadása. Az MSZP, bár alkotmányos és kriminológiai aggályok miatt nem támogatta a három csapás-javaslatot, nem fogalmazott egyértelműen a büntető populizmus tagadásában. Bárándy Gergely például egyetértett az indítvány alapvetéseivel, a romló közbiztonság tényével és a szabályozás átalakításával: „szükséges átgondolni, hogy a Büntető Törvénykönyv vajon tényleg a megfelelő rendelkezéseket tartalmazza-e az erőszakos bűnelkövetőkkel szemben”. Draskovics Tibor igazságügy-miniszter pedig a „három csapásnál is szigorúbb intézkedéseket tervezett”.²⁵ 2010 májusában szintén Bárándy Gergely így védte a Gyurcsány- és Bajnai-kormányok büntetőpolitikáját: „Nagyon sokszor ér minket és ért minket az a vád, hogy túlzottan megengedő büntetőpolitikát folytattunk az elmúlt években. Ha megnézik az elfogadott törvényeket, az elfogadott büntető jogszabályokat, akkor azt fogják látni, hogy szinte csak súlyosabb intézkedések kerültek megállapításra, megszavazásra az elmúlt időszakban.”²⁶

Túlzás lenne azonban azt állítani, hogy a politikai diskurzusból teljesen hiányzott a büntető populizmus ellendiskurzusa. A három csapás-vita 2010-es szakaszában Harangozó Tamás (MSZP) és az LMP képviselői igyekeztek szisztematikus érveket felsorakoztatni a Fidesz és a Jobbik által kultivált beszédmóddal szemben. A szocialista képviselő a média torz észlelésére, a szégyenség okozta kilátástalanságra és statisztikai adatokra hivatkozva támogatta a Fidesz javaslatát.²⁷ Az LMP álláspontjának alapját szintén a statisztikai adatok és jogvédő elvek képezték: „A bűnügyi statisztikák egyértelműen bizonyítják, hogy a javaslat által célkeresztbe helyezett erőszakos bűncselekmények száma évek óta fokozatosan csökken, a bűnözés stagnál, az erőszakos bűnözés pedig visszaesett. Ezek tények. Igen, történtek és történnek nagy port fel-

verő, rettenetes erőszakos bűnesetek, de ezek tömeges elszaporodásáról beszélni nem lehet, ez egyszerűen nem igaz. [...] Úgy érezzük, hogy a három csapás büntetőjogilag megalapozatlan koncepciójának bevezetése mögött egyértelmű célok állnak, ez pedig az erő felmutatása, a társadalmi feszültségek levezetése, a bűnbakképzés.”²⁸

Az LMP törekedett a kriminológia akadémiai diskurzusát is integrálni a parlamenti munkába, és a megtorlásra épülő modell helyett a helyreállító igazságszolgáltatás elgondolását ajánlotta.²⁹ A büntető populizmus ellendiskurzusába az LMP bevezette a Ray Surette által „korlátozott lehetőségek”-ként kategorizált értelmezési keretnek megfelelő frame-et. A fenntartható jövő, „A befogadó társadalom és a megújuló demokrácia stratégiája” című választási programjukban (2010) így fogalmaznak: „a szegénység és a viszonylagos iskolázatlanság mindenhol a világon összefügg a társadalmi normák megsértésével. [...] Ez egy komplex probléma, [...] nem oldható meg csupán büntetőpolitikai eszközökkel. [...] Oktatási, munkaerő-piaci, egészségügyi és közösségfejlesztési elemekkel támogatott tényleges társadalmi integrációt kívánunk.”³⁰ A zöldpárt a bűncselekmények okaként a rendszer hibás működését tárgyaló „rosszul működő igazságszolgáltatás” értelmezési keretet is alkalmazta, különösen amikor mediációt, illetve a bűnmegelőzést segítő elemeket hiányolták az elmúlt évtizedek igazságszolgáltatásából.³¹

Adataink alapján elmondhatjuk, hogy a „három csapás” vitájában a büntető populizmust legkonzekvensebben az LMP ellenezte. Bár nem könnyű össze mérni a diskurzusok erejét, valószínűleg nem tévedünk nagyot, ha azt mondjuk: az antipopulista beszédmód 2009-ben és 2010-ben sokkal halványabb volt. Különösen érdekes az MSZP álláspontja, amely populista és antipopulista érveket is alkalmazott. Ennek bemutatására tett kísérletünk látható a 2. táblázatban.

2. táblázat. A „három csapás” politikai diskurzusainak térképe

	A büntető populizmus diskurzusa			A büntető populizmus ellendiskurzusa
Politikai aktorok	Jobbik	Fidesz	Gyurcsány-kormány	LMP
	MSZP (pop. disk.: n=2; antipop. disk: n=1)			
Értelmezési keretek	rosszul működő igazságszolgáltatás, társadalmi válság, kegyetlen világ,			korlátozott lehetőségek, rosszul működő igazságszolgáltatás
Szakpolitikai irány	elrettetésre, megtorlásra, izolációra épülő büntetőpolitika			megelőzésre és helyreállításra épülő büntetőpolitika
Elemzészám	n=59			n=10

DISKURZUSOK A MÉDIÁBAN

Második hipotézisünk, vagyis az a feltevés, hogy a magyar média, ezen belül pedig főként a bulvár médiumok lennének a kulcsszereplők a büntető populizmus atmoszférájának kialakulásában, erős, illetve gyenge változatban is megfogalmazható. A hipotézis erős változata szerint a bulvár média a büntető populizmus diskurzusának domináns aktora. A gyenge változat szerint ugyanakkor a bulvár médiumok (illetve általában a média) inkább közvetve, a magyar állampolgárok, köztük a politikusok bűnözéssel kapcsolatos percepciójának kontextualizálása révén formálják a büntető populizmus diskurzusát; mindenekelőtt a bűn gyakori, expresszív és jellemzően brutális bemutatásával. Más közép- és kelet-európai országokban végzett kutatások (Kossowska et al., 2012; Ručman, 2013) elsősorban hipotézisünk gyenge változatával állnak összhangban, a közelmúlt kapcsolódó hazai kutatási eredményei (Szabó, 2011; Bernáth, 2012) ugyanakkor az erős verzió értelmezését is támogathatják. Míg a három csapás mintája (HCSM) elsősorban a hipotézis erős változatának vizsgálatára alkalmas, az általános bűnügyi minta (ÁBM) segítségével inkább a gyenge értelmezést tesztelhetjük.

A három csapás kezdeményezésével közvetlenül foglalkozó cikkek száma meglehetősen alacsony volt a vizsgált médiumokban (n=53), ami a magyar médiának a téma iránti mérsékelt érdeklődésére utal. A kérdést tárgyaló írásoknak alig egynegyede (mindössze 13 elemzési egység) tekinthető egyértelműen populistának – vagy azért, mert egyértelműen támogatta a törvényhozási kezdeményezést, vagy azért, mert általában szigorúbb büntetési politikára szólított fel a bűnelkövetés visszaszorítása érdekében. Ezeknek a cikkeknek közel a fele (6 elemzési egység) a vizsgált jobboldali politikai napilapban, a Magyar Nemzetben jelent meg. A HCSM-mintában a Magyar Nemzet volt az egyetlen olyan médium, amelyben a büntető populizmus álláspontját valló írások száma meghaladta az inkább antipopulista perspektívából íródott cikkekét – a jobboldali napilap megközelítése lényegében közvetlenül megfeleltethető volt a Fidesz diszkurzív pozíciójának. A büntető populizmus retorikája jól érzékelhető a következő részletből: „Az a hír járja, hogy romlik a közbiztonság Magyarországon. Szerintem a hír hamis. A közbiztonság nem romlik, hanem megszűnt. [...] Az ellenzék a múlt héten a büntetési tételek szigorítását javasolta. [...] Még sok hasonló kezdeményezésre van szükség, akár népszavazásra is, és nem csak itt: kontinensszerte. [...] Az igazságszolgáltatásnak igazságot kell szolgáltatnia, de ez csak úgy lehetséges, ha átáll a bűnözők pártjáról a jogkövető állampolgárok pártjára.”³²

A két vizsgált online portál (az Index és az Origo), illetve a Népszabadság viszont jellemzően antipopulista diszkurzív pozíciót foglalt el a „három csapás” vitája kapcsán. A három médiaforrás összesen 43 elemzési egységből mindössze 5 olyan elemet találtunk, amelyek populistának voltak tekinthetők.

A két bulvár napilap (a Blikk és a Bors) alapvetően csekély érdeklődést mutatott a törvényhozási vita iránt, álláspontjuk ugyanakkor ellentmondásos: mindössze 7 írást jelentettek meg a témában, ezek közül 3 elemzési egység volt populistaként kódolható. Nem mondhatjuk tehát, hogy a magyar bulvár média a három csapás kapcsán közvetlenül jelentős szerepet játszott volna a büntető populista diskurzus alakításában.

Az értelmezési keretek közül a HCSM-mintában a „rosszul működő igazságszolgáltatás” volt a leggyakrabban előforduló, mégpedig mind a Magyar Nemzetben, mind a Népszabadságban, de a vizsgált online portálokon és a bulvár napilapokban is. A „kegyetlen világ” értelmezési kerete jelentősnek bizonyult a Magyar Nemzetben, illetve a Blikk és a Bors cikkeiben, miközben teljesen hiányzott a Népszabadságból. Bár logikailag mind a „rosszul működő igazságszolgáltatás”, mind pedig a „kegyetlen világ” frame-jei kompatibilisek a büntető populizmussal, azt találtuk, hogy a három csapás kezdeményezés hazai vitájában az igazságszolgáltatás kritikája antipopulista diszkurzív pozíció esetén is meghatározó lehet. Másként fogalmazva: az igazságszolgáltatás működésének bírálata a magyar médiában nem szükségképpen vezetett az elzárási tételek szigorítását szorgalmazó büntető populista következtetéshez. Tipikusan ezt a viszonyulást mutatja az alábbi részlet: „[...] a bűncselekményi értékhatárt el nem érő lopások számának növekedése az ország több térségében [...] a lakosság biztonságérzetét alapvetően befolyásoló tényezővé vált. [...] A célt ugyan senki nem vitatja, a módszert annál inkább, mert a szigorúbb büntetések kilátásba helyezése általában nem befolyásolja az elkövetőket. A szabadságelvonás pedig – különösen a fiatalok esetében – alkalmatlan arra, hogy a társadalmi normák tiszteletére szorítson, emellett nemzetközi normákat sért.”³³

A 233 esetet számláló ÁBM-mintában az explicit büntető populista attitűdöt mutató cikkek aránya a HCSM-mintában regisztrálnál is alacsonyabb volt, mindössze 6 százalékot ért el. Az egyértelműen populistaként kódolt írások fele a Magyar Nemzetben jelent meg, ilyen cikkek a többi vizsgált médiumban csupán elhanyagolható arányban voltak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kérdéshez a magyar médiumok többsége antipopulista módon viszonyulna; az ÁBM-mintába került elemzési egységek zöménél a cikkírók csupán leíró jelleggel tudósítottak a bűnesetéről – a büntető populizmus perspektívájából ezeket az írásokat nem tekinthetjük ugyan populistának, de antipopulistának sem. Az ÁBM-minta cikkeinek nagy részét, különösen a két bulvár napilapban és az online portálokon megjelent írásokat valójában sajátos deskriptív tálalás jellemzi; ezek a híradások és tudósítások bárminemű mélyebb, társadalmi vagy politikai értelmezést és elemzést nélkülöznek, továbbá a bűnözés okaira, illetve a bűn és az igazságszolgáltatás kapcsolatára még utalás-szerűen sem reflektálnak. Az olvasók figyelmét inkább a „veled is megtörténhet” individualizáló dramaturgiájával, bulvárosan „meglepő és mulatságos”,

esetenként groteszk írásmódjukkal vélik felkelteni. Tipikus példája ennek a következő tudósítás: „Nem elég, hogy elúszott a háza egy árvízkárosult férfinak, még ideiglenes szállásán ki is akarták rabolni. Dulakodni kezdett a bűnözővel, aki megverte. A rendőrség nyomozást indított, a pórul járt férfi nyolc napon túl gyógyuló sérülést szenvedett.”³⁴

Az értelmezési keretek közül a ÁBM-mintában a „kegyetlen világ” fordult elő leggyakrabban – elsősorban azért, mert a híradások és a deskriptív tudósítások zömét ez a frame uralta (ahogy ezt a fenti tudósítás is érzékelteti). A második leggyakoribb értelmezési keret a „rosszul működő igazságszolgáltatás” (a vizsgált cikkek közel ötödében), a harmadik pedig a „rosszul működő politika” frame-je volt (6 százalékos előfordulási aránnyal). A „korlátozott lehetőségek”, az „erőszakos média” és a „rasszista rendszer” értelmezési keretei – amelyek nemzetközi kutatások szerint szintén fontosnak bizonyulhatnak a büntető igazságszolgáltatásról szóló diskurzusban – ugyanakkor gyakorlatilag teljesen hiányoztak az elemzett médiumokból; ugyancsak tükrözve, hogy a magyar média jellemzően kerüli a bűnelkövetés potenciális okainak feltárását.

3. táblázat. A büntető populizmus és a bűnözés diskurzusai a magyar médiában

Médiaforrás	Baloldali napilap (Népszabadság)	Jobboldali napilap (Magyar Nemzet)	Online média (Index és Origo)	Bulvár (Blikk és Bors)
Jellemző diskurzív pozíció	antipopulista	populista és leíró	leíró és antipopulista	leíró
Meghatározó értelmezési keretek (frame-ek)	rosszul működő igazság- szolgáltatás; rosszul működő politika	rosszul működő igazság- szolgáltatás; társadalmi hanyaglás; kegyetlen világ	rosszul működő igazság- szolgáltatás; rosszul működő politika; kegyetlen világ	kegyetlen világ; rosszul működő igazság- szolgáltatás
Elemzési egységek száma, három csapás minta (HCSM)	n=15	n=10	n=21	n=7
Elemzési egységek száma, általános bűnügyi minta (ÁBM)	n=33	n=52	n=98	n=50

Magyarországon tehát a médiát bűnözéssel kapcsolatosan a leíró perspektíva jellemzi, amely negligálja a lehetséges társadalmi és szakpolitikai érvek számba vételét – inkább a világ hétköznapi kegyetlenségét érzékelteti, továbbá brutalitásban gazdag, ugyanakkor egyéni történetekkel operál.³⁵ Ez a megközelítés egyértelműen uralja a bulvár napilapokat, de domináns az online portálokon, sőt a politikai napilapokban is érzékelhető.

Azokban a ritka esetekben, amikor a bűnelkövetés társadalmi magyarázatai felmerülnek, a vélelmezett okok jellemzően vagy a rosszul működő igazságszolgáltatási rendszer vagy pedig a rossz politika – tipikusan a korrupst politikai elit önző, negatív mintát adó viselkedése – értelmezési keretében jelennek meg. Nemzetközi kutatások szerint ezek a frame-ek jellemzően együtt járnak a büntető populizmussal, és ez az összefüggés részben a vizsgált magyar médiaforrásoknál is kimutatható. Azonban ez a kapcsolat Magyarországon nem feltétlenül érvényes; elsősorban a „három csapás” vitáját vizsgálva számos olyan cikket regisztráltunk, amelyekben a magyar igazságszolgáltatási rendszer működésének vagy a hazai politikának a kritikája antipopulista diszkurzív állásponttal párosult.

Eredményeink alapján tehát hipotézisünk erős változatát el kell vetnünk. A magyar bulvár médiát nem tekinthetjük a három csapás diskurzusában meghatározó aktornak. A vizsgált médiumok közül jellemzően inkább a Magyar Nemzetben találtunk olyan írásokat, amelyek explicit módon a büntető populizmus attitűdjét mutatták. Ugyanakkor a kifejezetten antipopulista perspektívát kifejező cikkek is csak igen kis számban fordultak elő a HCSM-mintában; a téma iránt általában is mérsékelt érdeklődést mutató magyar média tipikusan tartózkodott érvek és ellenérvek felsorakoztatásától, így a vitában történő állásfoglalástól is.

Hipotézisünk gyenge változatát viszont nem tudjuk elutasítani. Az erőszakos bűnesetek gyakori és részletes, bulvárosan színes tónusban írott ismertetésével a magyar média (és nem kizárólag a bulvársajtó) közvetve hozzájárulhatott olyan atmoszféra kialakulásához, amelyben a politikai aktorok nagyobb eséllyel hajlamosak a büntetési populizmusra. Az ÁBM-mintában vizsgált cikkek ugyan tipikusan csupán leíró jelleggel tudósítottak a bűnesetekről, a két vizsgált bulvár napilap, illetve az Index és az Origo ugyanakkor előszeretettel részletezte a brutális bűncselekményeket. Minthogy nemzetközi összehasonlító felmérések³⁶ szerint a magyar közvélemény viszonylag fogékony a bűnözéssel szembeni szigorúbb fellépésre, a hazai médiában uralkodó, a bünt kegyetlen világunk félelmetes, ám hétköznapi jelenségeként bemutató tálalása vélhetően megerősíti a punitív, azaz a büntetési szigorot támogató magyarországi attitűdöket.

ÖSSZEGZÉS

Magyarországot a közép-európai régióban előretörő populizmus jellemző esetének tekintve, tanulmányunkban arra tettünk kísérletet, hogy feltérképezzük a büntető populizmus mint közpolitikai diskurzus mintázatait a médiabeli és a politikai közbeszédben. Esettanulmányunk a három csapás elvét a hazai büntetőjogba beemelő reformra és az azt övező közéleti diskurzusra vonatkozott. Arra számítottunk, hogy a büntető populizmus megközelítésének használata világosan leképezi a bal-jobb választóvonalat; valamint feltételeztük, hogy a bulvármédia különösen fogékony lesz a büntetési populizmus diskurzusa iránt. Eredményeink azonban csak részlegesen igazolják hipotéziseinket, és különösen érdekesnek tartjuk a politikai és a média diskurzus közötti különbségeket.

Az elvégzett tartalom- és frame-elemzés alapján kijelenthetjük, hogy a politikai pártok szinte egyöntetű vonzódást mutatnak a büntető populizmus iránt, és a vizsgált periódusban csupán az LMP utasította el egyértelműen ezt a megközelítést. Vagyis a büntető populizmus népszerűsége nem korlátozódik a radikális, de még a mérsékelt jobboldalra sem: az MSZP némelyik megnyilvánulása ugyancsak ide sorolható. Vagyis kijelenthetjük, hogy hazánkban a büntető populizmus diskurzusa a politika fősodrának része. Kétségtelen, hogy a magyar társadalom büntetéspárti, így ennek használata politikai haszonnal kecsegtet. Ugyanakkor bizonyos felmérések azt mutatják, hogy a magyar társadalomban a bűnözés okairól adott magyarázatok kompatibilisek lennének az antipopulista állásponttal is, hiszen az állampolgárok közel fele szerint a szociális problémák és a szegénység okozzák a bűnözést. Figyelemre méltó, hogy ezeket a nézeteket sem a politikai, sem pedig a médiadiskurzus nem tükrözi vissza. Miközben a magyar társadalom attitűdjei büntetéspárti és antipopulista nézeteket egyaránt kifejeznek, a politikai közbeszéd szinte kizárólagosan büntetéspárti. Ez azt sugallja, hogy a pártok nem egyszerűen követik, hanem vezérlik is a közvéleményt a büntető populizmus konstruálása és népszerűsítése során.

Ami a médiát illeti, nem találtunk meggyőző bizonyítékokat arra, hogy a bulvár média lenne a büntető populizmus fő mozgatója Magyarországon. A média a bűnözésről és a büntetésről beszélve visszafogottabbnak és semlegesebbnek tűnik a pártoknál – az egyetlen kivétel a Magyar Nemzet, amely a „három csapás” alkalmazását is támogatta, és általában is a büntető populizmus fő szószólójának tekinthető a hazai médiában. Összességében azonban a büntetéspártiság sokkal kevésbé jellemző a magyar médiumokra – beleértve a bulvármédiát is – mint a politikai pártok diskurzusára. Noha a média visszafogottnak látszik a büntető populizmus vonatkozásában, az antipopulista diskurzus szinte teljes mértékben hiányzik a hazai médiumokból. Ráadásul a bűnözés okairól adott magyarázatok, pontosabban a társadalmi magyarázatok feltűnő hiánya miatt a hazai média közvetve megerősítheti a büntetéspárti at-

titűdöket, különösen a bűnözés bulváros stílusú tálalása révén. Figyelemre-méltó, hogy a médiát mennyire hidegen hagyta a büntetőpolitikai reform. Bár valószínű, hogy a közbeszéd nemcsak a „három csapás”, hanem más új jogintézmények (például a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés vagy a megelőző jogos védelem) kapcsán sem dinamizálódott; ezek vizsgálatával tovább finomítható a büntető populizmus beszédmódjáról alkotott képünk.

Eredményeink mindazonáltal azt sugallják, hogy a bűnözés és igazságszolgáltatás vonatkozásában a közvélemény és a média napirendje közötti kapcsolatot összetettebb annál, mint azt az eddigi kutatások nyomán a nemzetközi irodalom jellemzően feltételezi. Miközben a médiát gyakran okolják a büntető populizmus népszerűsítésével, hazai vizsgálatunk nyomán az is releváns feltevés lehet, hogy az erős és szinte egyhangúan büntetéspárti politikai diskurzus éppúgy erősítheti és táplálhatja a büntetéssel kapcsolatos társadalmi attitűdöket. Ez pedig még akkor is megtörténhet, ha a média nem teszi magáévá egyértelműen a büntetéspárti diskurzust.

Miközben a témával foglalkozó (többnyire amerikai vagy nyugat-európai) szakirodalom általában a médiát és a radikális pártokat, mozgalmakat okolja a büntető populizmus térnyeréséért, eredményeink árnyaltabb értelmezést sugallnak a büntető populizmus térségünkben tapasztalható előretörésének mechanizmusairól. Elemzésünk szerint ebben Magyarországon a politikáé, még hozzá a mainstream politikáé a főszerep – ami további érvként szolgál a mérsékeltnek gondolt pártok radikalizálódásáról szóló tézis, illetve a populizmus mint konceptuális keret újragondolása mellett.

JEGYZETEK

- ¹ Az Egyesült Államokban 1975 és 1999 között a börtönpopuláció megötszöröződött, miközben a bűnözés nem emelkedett, sőt, inkább csökkent. Magyarországon a büntetőjog 2010-es reformja óta 2012-ig mintegy 20%-kal nőtt a fogvatartottak száma (Gönczöl, 2014).
- ² Az Egyesült Államok huszonnyolc tagállamában és Szlovákiában is alkalmazott szabályok főként az erőszakos bűncselekmények elkövetőinek szigorú szankcionálását célozzák. A baseball „strikeout” szabályából merítve, ahol három elhibázott „ütés” azonnali „kiállítás” von maga után, a különös és többszörös visszaesők körében a büntetést „a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények büntetési tételei közül a legsúlyosabb alapulvételével kell kiszabni”.
- ³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. IX. fejezet 81 § (1) (2).
- ⁴ A Jobbik a 2014-es országgyűlési (pártlistára leadott szavazatok 20%-ával), illetve EP-választásokon (14,6%) stabilizálta pozícióját, jelenleg a harmadik legerősebb párt. Lásd: http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html; http://www.valasztas.hu/hu/ep2014/877/877_0_index.html.
- ⁵ Erről részletesebben lásd: Országos Kriminológiai Intézet állásfoglalása a magyarországi bűnözési helyzetről, az elkövetők etnikai hovatartozásának nyilvántartásáról és a „cigánybűnözésről”.

- ⁶ Az expresszív büntetéspártiság indikátora: a válaszadó egyetértésének mértéke a következő állítással: „A törvénysértőket a mainál sokkal szigorúbban kellene büntetni.” Az eredeti skálát a következőképpen kódoltuk át: 1 = egyáltalán nem ért egyet; 2 = nem ért egyet; 3 = egyet is ért, meg nem is; 4 = egyetért; 5 = teljesen egyetért.
- ⁷ A bűncselekmény áldozatává válástól való félelem indikátora: a „milyen gyakran aggódik amiatt, hogy esetleg betörnek a lakásába?” és „milyen gyakran aggódik amiatt, hogy erőszakos bűncselekmény áldozatává válik?” kérdésekre adott válaszok átlaga, az alábbi kódolás szerint: 1 = soha; 2 = néha; 3 = többször előfordul; 4 = mindig vagy majdnem mindig.
- ⁸ A kulcsszavak: bűncselekmény, bűnözés, nyomozás, büntető törvénykönyv, büntetőjog, három csapás, közbiztonság, rendőrség, büntetés-végrehajtás, ítélet, igazságszolgáltatás, cigánybűnözés, zéró tolerancia.
- ⁹ A *Fidesz benyújtja a három csapás törvényt*. fidesz.hu, 2009. február 17.
- ¹⁰ A *parlament többsége nemet mondott a „három csapás” törvényre*. mno.hu, 2009. március 2.
- ¹¹ *Aláírásgyűjtési akció a „három csapás” törvényhez*. fidesz.hu, 2009. április 25.
- ¹² Nemzeti Ügyek politikája. Fidesz Magyar Polgári Párt választási programja (53. oldal). Elérhető: http://static.fidesz.hu/download/481/nemzeti_ugyek_politikaja_8481.pdf. Letöltés időpontja: 2010. augusztus 15.
- ¹³ T/8875-ös törvényjavaslat a BTK 1978. évi IV. törvény módosításáról. 5. oldal.
- ¹⁴ *Be fogjuk vezetni a három csapás törvényét*. fidesz.hu, 2010. március 5.
- ¹⁵ Nemzeti Együttműködés Programja. Elérhető: <http://www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf>. Letöltés időpontja: 2010. augusztus 29.
- ¹⁶ T/8875-ös törvényjavaslat a BTK 1978. évi IV. törvény módosításáról. 5. oldal.
- ¹⁷ Általános vita a T/25 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról. 2010. május 21. Balsai István hozzászólása.
- ¹⁸ A *Fidesz benyújtja a három csapás törvényt*. fidesz.hu, 2009. február 17.
- ¹⁹ T/25 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról. 5. oldal.
- ²⁰ Sajtóhírek alapján említjük, hogy a három csapás elképzelése 2008 októberében a Magyar Gárda olaszliszkai megemlékezésén is felmerült. Volner János a Magyar Gárda jogi munkacsoportjának vezetője (később a Jobbik országgyűlési frakciójának tagja) vetette fel, hogy amerikai példák alapján a különös és többszörös visszaesőket szigorúbb büntetésben kell részesíteni. Forrás: *Szenzáció! Gárda-félsiker a Parlamentben!* alfahir.hu, 2010. június 1.
- ²¹ Magyarország a magyaroké. A Jobbik programja a Magyar érdek védelmében, a Nemzetek Európája megteremtéséért. Elérhető: <http://www.jobbik.hu/sites/jobbik.hu/down/Jobbik-program2009EP.pdf> Letöltés időpontja: 2009. július 2.
- ²² Volner János hozzászólása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. 2010. május 21. (Forrás: mkogy.hu)
- ²³ Schneider Tamás hozzászólása a T/580 A közbiztonság javítása érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról. 2010. július 5. (Forrás: mkogy.hu)
- ²⁴ Rubovszky György (KDNP), illetve Volner János (Jobbik) hozzászólása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. 2010. május 21. (Forrás: mkogy.hu).
- ²⁵ *Draskovics Tibor a három csapásnál is keményebb megoldást ígér*. mspz.hu, 2009. február 24.

- ²⁶ Bárándy Gergely (MSZP) hozzászólása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. 2010. május 21. (Forrás: mkogy.hu).
- ²⁷ Harangozó Tamás (MSZP) hozzászólása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. 2010. május 21. (Forrás: mkogy.hu).
- ²⁸ Dorosz Dávid (LMP) hozzászólása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. 2010. május 21. (Forrás: mkogy.hu).
- ²⁹ Vágó Gábor (LMP) hozzászólása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. 2010. május 21. (Forrás: mkogy.hu).
- ³⁰ A fenntartható jövő, a befogadó társadalom és a megújuló demokrácia stratégiája (LMP választási programja, 2010). Letölthető: <http://lehetmas.hu/program>. Letöltés időpontja: 2010. augusztus 10.
- ³¹ Kaufer Virág és Vágó Gábor (LMP) hozzászólása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájában. 2010. május 21. (Forrás: mkogy.hu).
- ³² *A liberális szélmalom. Átáll-e az igazságszolgáltatás a bűnözők oldaláról a miénkre?* Magyar Nemzet, 2009. február 20.
- ³³ *Nincs hely a börtönökben.* Népszabadság, 2010. július 5.
- ³⁴ *Megverte a betörő.* Blikk, 2010. június 25.
- ³⁵ Mindezzel összhangban áll az ÁBM-minta összetételének az a sajátossága, hogy a megtévedt celebek bűneseteiről szóló tudósítások nagy, közel egyharmados arányban vannak jelen.
- ³⁶ Lásd a European Social Survey fentebb hivatkozott adatsorát.

IRODALOM

- Bernáth, Gábor (2012): Bulvár. A média romaképeinek változása. *Beszélő*, 17 (4). <http://beszelo.c3.hu/cikkek/bulvar>
- Boda, Zsolt és Gabriella Szabó (2011): The Media and Attitudes Towards Crime and the Justice System: A Qualitative Approach. *European Journal of Criminology*, 8 (4): 329–342.
- Braithwaite, John (2001): *Restorative Justice and Responsive Regulation*. Oxford, Oxford University Press.
- Bugarič, Bojan (2008): Populism, Liberal Democracy, and the Rule of Law in Central and Eastern Europe. *Communist and Post-Communist Studies*, 41 (2): 191–203.
- Chapman, Becca, Catriona Mirrlees-Black, és Claire Brawn (2002): *Improving Public Attitudes to the Criminal Justice System: The Impact of Information*. London, Home Office Research, Development and Statistics Directorate.
- Darley, John M. (2005): On the Unlikely Prospects of Reducing Crime Rates by Increasing the Severity of Prison Sentences." *Journal of Law and Policy*, 13 (1): 189–208.
- Doob, Anthony N. és Cheryl M. Webster (2003): Sentence Severity and Crime: Accepting the Null Hypothesis. In: Michael Tonry (ed.): *Crime and Justice: A Review of Research*, Chicago, University of Chicago Press, 143–95.

- European Social Survey Round 4 Data. 2008: *Data File Edition 4.0*. Norway, Norwegian Social Science Data Services.
- Fekete, Liz–Frances Webber (2010): Foreign Nationals, Enemy Penology and the Criminal Justice System. *Race & Class*, 51 (4): 1–25.
- Fellegi Borbála (2009): *Út a megbékéléshez. A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Fischer, Frank (2003) *Reframing Public Policy : Discursive Politics and Deliberative Practices: Discursive Politics and Deliberative Practices*. Oxford, Oxford University Press.
- Fleck, Zoltán (2012): Judicial Independence in Hungary. In: Anja Seibert-Fohr (ed): *Judicial Independence in Transition*. Heidelberg, Springer, 793–834.
- F. Tóth Kriszta (2010): Kommunikációkép az ezredfordulás sajtószövegekben: politika, technológia, minőség. *Médiakutató*, Tél. http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_04_tel/06_kommunikacio_ezredfordulo_sajtoszoveg/
- Garland, David (2001): *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago, University of Chicago Press.
- Gönczöl Katalin (2014): A hagyományos pönológiától a posztmodern kriminálpopulizmusig. *Socio.hu*, 1. sz.
- Green, David A. (2006): Public Opinion Versus Public Judgment About Crime Correcting the ‘Comedy of Errors.’ *British Journal of Criminology*, 46 (1): 131–54.
- Green, David A. (2009): Feeding Wolves Punitiveness and Culture. *European Journal of Criminology*, 6 (6): 517–36.
- Haas, Peter M. (1992): Introduction: Epistemic Communities and International Policy Cooperation. *International Organization*, 46 (1), Winter, 1–35.
- Hajer, M. A. (1995) *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford, Clarendon Press.
- Hohl, Katrin (2011): *The Role of Mass Media and Police Communication in Trust in the Police: New Approaches to the Analysis of Survey and Media Data*. PhD. The London School of Economics and Political Science (LSE).
- Hough, Mike, Jessica Jacobson és Andrew Millie (2003): *The Decision to Imprison: Sentencing and the Prison Population. Rethinking Crime and Punishment*. London, Prison Reform Trust.
- Hough, Mike és Mai Sato, szerk. (2011): *Trust in Justice: Why It Is Important for Criminal Policy, and How It Can Be Measured*. Helsinki, HEUNI.
- Juhász, Attila (2010): A Jobbik politikájának szerepe a pártrendszer átalakulásában – különös tekintettel a cigánybűnözés kampányra. In: Péter Sándor–László Vass (szerk.) *Magyarország politikai évkönyve 2009-ről*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Közhazsnú Alapítvány, 61–64.
- Karácsony Gergely és Róna Dániel (2010): A Jobbik titka. A szélsőjobb magyarországi megerősödésének lehetséges okairól. *Politikatudományi Szemle* 19 (1): 31–63.
- Kingdon, John W. (1995): *Agendas, alternatives, and public policies* (2nd ed.). New York, HarperCollins.
- Korkut, Umut (2012): *Liberalization Challenges in Hungary: Elitism, Progressivism, and Populism*. London, Palgrave Macmillan.

- Kossowska, Anna, Konrad Buczkowski, Witold Klaus, Irena Rzeplinska, és Dagmara Wozniakowska-Fajst (2012): Politicians, Media, and Society's Perception of Crime. In: Alenka Šelih and Aleš Završnik (eds.): *Crime and Transition in Central and Eastern Europe*. New York, Springer, 37–66.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2008): Trust, Welfare, and Political Culture: Explaining Differences in National Penal Policies. *Crime and Justice*, 37 (1): 313–87.
- Manning, Peter K. (2003): *Policing Contingencies*. Chicago, University of Chicago Press.
- Merkovity Norbert (2013): *Bevezetés a hagyományos és az új politikai kommunikáció elméletébe*. Szeged, Pólyai E. Alapítvány.
- Mihályffy Zsuzsanna–Szabó Gabriella (2010): *Árnyékban. Az európai parlamenti választási kampányok elemzése*. Studies in Political Science. Politikatudományi Tanulmányok. Budapest, MTA Politikatudományi Intézet.
- Mihályffy, Zsuzsanna (2010): Biztosra menve. A Fidesz-Magyar Polgári Szövetség kampánya. In: Mihályffy Zsuzsanna–Szabó Gabriella (szerk.): *Árnyékban. Az európai parlamenti választási kampányok elemzése*. Studies in Political Science. Politikatudományi Tanulmányok Budapest, MTA Politikatudományi Intézet, 36–56. oldal.
- Minkenberg, Michael (2013): From Pariah to Policy-Maker? The Radical Right in Europe, West and East: Between Margin and Mainstream. *Journal of Contemporary European Studies*, 21 (1): 5–24.
- Mudde, Cas. (2007): *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Pakes, Francis (2004): The Politics of Discontent: The Emergence of a New Criminal Justice Discourse in the Netherlands. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 43, no. 3., 284–298.
- Pratt, J. (2007): *Penal Populism*. Oxon, Routledge.
- Reiner, Robert (2010): *The Politics of the Police*. Fourth Edition. Oxford, Oxford University Press.
- Roberts, Julian V., Loretta J. Stalans, David Indermaur és Mike Hough (szerk.) (2003): *Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries*. Oxford University Press.
- Ručman, Aleš Bučar (2013): Crime News Discourse in Slovenia: Critical Reflection Two Decades after Transition to 'democracy.' *Crime, Law and Social Change*, 59 (1): 21–37.
- Rupnik, Jacques (2007): From Democracy Fatigue to Populist Backlash. *Journal of Democracy*, 18 (4): 17–25.
- Rupnik, Jacques (2012): How Things Went Wrong. *Journal of Democracy*, 23 (3): 132–137.
- Sabatier, Paul A. (1998): The Advocacy Coalition Framework: Revisions and Relevance for Europe. *Journal of European Public Policy*, 5 (1): 98–130.
- Sasson, Theodore (1995): *Crime Talk: How Citizens Construct a Social Problem*. Hawthorne, Aldine de Gruyter.
- Sedelmeier, Ulrich (2014): Anchoring Democracy from Above: The European Union and Democratic Backsliding in Hungary and Romania after Accession. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 52 (1): 105–121.
- Singer, Lawrence és Susanne Cooper (2008): *Inform, Persuade and Remind: An Evaluation of a Project to Improve Confidence in the Criminal Justice System*. London, Office for Criminal Justice Reform.

- Surette, Ray (2007): *Media, Crime, and Criminal Justice: Images, Realities, and Policies*. Belmont, Wadsworth.
- Swank, Duane és Hans-Georg Betz (2003): Globalization, the Welfare State and Right-Wing Populism in Western Europe. *Socio-Economic Review* 1 (2): 215–245.
- Szabó Gabriella (2011): Vox Pop. A populáris média politikaképe a 2010-es országgyűlési választási kampány idején. *Politikatudományi Szemle*, 20 (1): 75–94.
- Szabó Gabriella–Mihályffy Zsuzsanna–Kiss Balázs (2011): *Kritikus kampány. A 2010-es országgyűlési választások elemzése*. Budapest, L'Harmattan.
- Tóth Krisztina (2010): Kommunikációkép Az Ezredfordulós Sajtózövegekben: Politika, Technológia, Minőség. *Médiakutató*, 11, no. 4., http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_04_tel/06_kommunikacio_ezredfordulo_sajtoszoveg/.
- Tyler, Tom R. (2011): *Why People Cooperate: The Role of Social Motivations*. New Jersey, Princeton University Press.
- Tyler, T. R. (1990): *Why People Obey the Law: Procedural Justice, Legitimacy, and Compliance*. New Haven, Yale University Press.
- Tyler, T. R. és Huo Y. J. (2002): *Trust in the law*. New York, Russell-Sage.
- Tyler, Tom R. és Robert J. Boeckmann (1997): Three Strikes and You Are Out, but Why? The Psychology of Public Support for Punishing Rule Breakers. *Law & Society Review*, 31(2): 237–265.
- Uslaner, Eric M. (1998): Social Capital, Television, and the 'Mean World': Trust, Optimism, and Civic Participation. *Political Psychology*, 19 (3): 441–67.
- Wilkinson, Richard és Kate Pickett (2009): *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*. New York, Bloomsbury Press.
- Zaller, John R. (1992): *The Nature and Origins of Public Opinion*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Zentai, Lili (2011): Utolsó, előre fuss! A Jobbik hajrája 2010-ben. In: Szabó Gabriella–Mihályffy Zsuzsanna–Kiss Balázs (szerk): *Kritikus kampány. A 2010-es országgyűlési választások elemzése*. Budapest, L'Harmattan, 69–85.